

GUIA DOCENT DE CENTRES ISEACV
GUÍA DOCENTE DE CENTROS ISEACV
Curs /Curso
2023-2024

1 Dades d'identificació de l'assignatura <i>Datos de identificación de la asignatura</i>					
Nom de l'assignatura <i>Nombre de la asignatura</i>	Historia y teoría del piano Història i teoria del piano				
Crèdits ECTS <i>Créditos ECTS</i>	4	Curs <i>Curso</i>	1	Semestre <i>Semestre</i>	Anual
Tipus de formació <i>Tipo de formación</i> <i>bàsica, específica, optativa</i> <i>básica, específica, optativa</i>	Específica	Idioma/es en que s'imparteix l'assignatura <i>Idioma/s en que se imparte la asignatura</i>			Castellano
Matèria <i>Materia</i>	Cultura, pensamiento e historia específicos Cultura, pensament i història específics				
Títol Superior <i>Título Superior</i>	Música				
Especialitat <i>Especialidad</i>	Piano Piano				
Centre <i>Centro</i>	Conservatorio Superior de Música Oscar Esplá Conservatori Superior de Música Oscar Esplá				
Departament <i>Departamento</i>	Pedagogía y Musicología Pedagogia i Musicologia				
Professorat <i>Profesorado</i>	Marina Sáez Andreu				
e-mail <i>e-mail</i>	marinaconservatorio@csmalicante.com				

1.1 Objectius generals i contribució de l'assignatura al perfil professional de la titulació
Objetivos generales y contribución de la asignatura al perfil profesional de la titulación

La asignatura contribuye a la adquisición de capacidades interpretativas de alto nivel, en todos los estilos y situaciones interpretativas (solista, parte de un conjunto, acompañante de música y danza...). Por ello el objetivo general es dar a conocer las características del piano y de su repertorio, profundizando en su desarrollo histórico y proporcionando, asimismo, la capacidad de investigar de forma autónoma. A diferencia de la asignatura de Historia de la Música, la asignatura de Historia del Piano no se centrará en los compositores, sino en los intérpretes de tecla, así como en criterios de interpretación para diferentes géneros y épocas. Las actividades prácticas incluirán el estudio de diferentes tratados de tecla, así como la interpretación de obras y estilos que no se incluyen habitualmente en el repertorio.

L'assignatura contribueix a l'adquisició de capacitats interpretatives d'alt nivell, en tots els estils i situacions interpretatives (solista, part d'un conjunt, acompanyant de música i dansa...). Per això l'objectiu general és donar a conèixer les característiques del piano i del seu repertori, aprofundint en el seu desenvolupament històric i proporcionant, així mateix, la capacitat d'investigar de manera autònoma. A diferència de l'assignatura d'Història de la Música, l'assignatura d'Història del Piano no se centrarà en els compositors, sinó en els intèrprets de tecla, així com en criteris d'interpretació per a diferents gèneres i èpoques. Les activitats pràctiques inclouran l'estudi de diferents tractats de tecla, així com la interpretació d'obres i estils que no s'inclouen habitualment en el repertori.

1.2 Coneixements previs

Conocimientos previos

Requisits previs, mínims o necessaris per a cursar l'assignatura. Coneixements recomanats i/o relació amb altres assignatures de la mateixa titulació
Requisitos previos, mínimos o necesarios para cursar la asignatura. Conocimientos recomendados y/o relación con otras asignaturas de la misma titulación

Los alumnos deberán dominar las habilidades y los conocimientos correspondientes al Grado Medio de Música y a la Educación Secundaria. Si existe alguna deficiencia debe esforzarse en superarla.

Els alumnes hauran de dominar les habilitats i els coneixements corresponents al Grau Mitjà de Música i a l'Educació Secundària. Si existeix alguna deficiència ha d'esforçar-se a superar-la.

2 Competències de l'assignatura

Competencias de la asignatura

Les competències venen establides en els plans d'estudis publicats en la corresponent orde de 2 de novembre de 2011. Es convenient detallar el grau de contribució de l'assignatura a l'adquisició i desenvolupament de cada competència (molt, prou, un poc, poc)
Las competencias vienen establecidas en los planes de estudios publicados en la correspondiente orden de 2 de noviembre de 2011. Es conveniente detallar el grado de contribución de la asignatura a la adquisición y desarrollo de cada competencia (mucho, bastante, algo, poco)

COMPETENCIAS TRANSVERSALES O GENÉRICAS

CT1 Organizar y planificar el trabajo de forma eficiente y motivadora (Bastante).

CT2 Recoger información significativa, analizarla, sintetizarla y gestionarla adecuadamente (Bastante).

CT3 Solucionar problemas y tomar decisiones que respondan a los objetivos del trabajo que se realiza (Poco).

CT4 Utilizar eficientemente las tecnologías de la información y la comunicación (Bastante).

CT5 Comprender y utilizar, al menos, una lengua extranjera en el ámbito de su desarrollo profesional (Poco).

CT6 Realizar autocrítica hacia el propio desempeño profesional e interpersonal (Poco).

CT8 Desarrollar razonada y críticamente ideas y argumentos (Bastante).

CT13 Buscar la excelencia y la calidad en su actividad profesional (Bastante).

CT14 Dominar la metodología de investigación en la generación de proyectos, ideas y soluciones viables (Poco).

CT15 Trabajar de forma autónoma y valorar la importancia de la iniciativa y el espíritu emprendedor en el ejercicio profesional (Poco).

CT16 Usar los medios y recursos a su alcance con responsabilidad hacia el patrimonio cultural y medioambiental (Bastante).

CT17 Contribuir con su actividad profesional a la sensibilización social de la importancia del patrimonio cultural, y su incidencia en los diferentes ámbitos y su capacidad de generar valores significativos (Bastante).

CG10 Argumentar y expresar verbalmente sus puntos de vista sobre conceptos musicales diversos (Mucho).

CG11 Estar familiarizado con un repertorio amplio y actualizado, centrado en su especialidad, pero abierto a otras tradiciones. Reconocer los rasgos estilísticos que caracterizan a dicho repertorio y poder describirlos de forma clara y completa (Mucho).

CG12 Acreditar un conocimiento suficiente del hecho musical y su relación con la evolución de los valores estéticos, artísticos y culturales (Mucho).

CG14 Conocer el desarrollo histórico de la música en sus diferentes tradiciones, desde una perspectiva crítica que sitúe el desarrollo del arte musical en un contexto social y cultural (Mucho).

CG15 Tener un amplio conocimiento de las obras más representativas de la literatura histórica y analítica de la música (Bastante).

CG16 Conocer el contexto social, cultural y económico en que se desarrolla la práctica musical, con especial atención a su entorno más inmediato pero con atención a su dimensión global (Mucho).

CG24 Desarrollar capacidades para la autoformación a lo largo de su vida profesional (Bastante).

COMPETENCIAS ESPECÍFICAS

CE1 Interpretar el repertorio significativo de su especialidad tratando de manera adecuada los aspectos que lo identifican en su diversidad estilística (Bastante).

CE2 Construir una idea interpretativa coherente y propia (Bastante).

CE4 Expresarse musicalmente con su instrumento/voz de manera fundamentada en el conocimiento y dominio en la técnica instrumental y corporal, así como en las características acústicas, organológicas y en las variantes estilísticas (Mucho).

CE6 Argumentar y expresar verbalmente sus puntos de vista sobre la interpretación, así como responder al reto que supone facilitar la comprensión de la obra musical (Mucho).

COMPETÈNCIES TRANSVERSALS O GENÈRIQUES

CT1 Organitzar i planificar el treball de manera eficient i motivadora (Prou).

CT2 Recollir informació significativa, analitzar-la, sintetitzar-la i gestionar-la adequadament (Prou).

CT3 Solucionar problemes i prendre decisions que responguen als objectius del treball que es realitza (Poc).

CT4 Utilitzar eficientment les tecnologies de la informació i la comunicació (Prou).

CT5 Comprendre i utilitzar, almenys, una llengua estrangera en l'àmbit del seu desenvolupament professional (Poc).

CT6 Realitzar autocrítica cap al propi acompliment professional i interpersonal (Poc).

CT8 Desenvolupar raonada i críticament idees i arguments (Prou).

CT13 Buscar l'excel·lència i la qualitat en la seua activitat professional (Prou).

CT14 Dominar la metodologia d'investigació en la generació de projectes, idees i solucions viables (Poc).

CT15 Treballar de manera autònoma i valorar la importància de la iniciativa i l'esperit

emprenedor en l'exercici professional (Poc).

CT16 Usar els mitjans i recursos al seu abast amb responsabilitat cap al patrimoni cultural i mediambiental (Prou).

CT17 Contribuir amb la seua activitat professional a la sensibilització social de la importància del patrimoni cultural, i la seua incidència en els diferents àmbits i la seua capacitat de generar valors significatius (Prou).

CG10 Argumentar i expressar verbalment els seus punts de vista sobre conceptes musicals diversos (Molt).

CG11 Estar familiaritzat amb un repertori ampli i actualitzat, centrat en la seua especialitat, però obert a altres tradicions. Reconéixer els trets estilístics que caracteritzen a aquest repertori i poder descriure'ls de manera clara i completa (Molt).

CG12 Acreditar un coneixement suficient del fet musical i la seua relació amb l'evolució dels valors estètics, artístics i culturals (Molt).

CG14 Conéixer el desenvolupament històric de la música en les seues diferents tradicions, des d'una perspectiva crítica que situe el desenvolupament de l'art musical en un context social i cultural (Molt).

CG15 Tindre un ampli coneixement de les obres més representatives de la literatura històrica i analítica de la música (Prou).

CG16 Conéixer el context social, cultural i econòmic en què es desenvolupa la pràctica musical, amb especial atenció al seu entorn més immediat però amb atenció a la seua dimensió global (Molt).

CG24 Desenvolupar capacitats per a l'autoformació al llarg de la seua vida professional (Prou).

COMPETÈNCIES ESPECÍFIQUES

CE1 Interpretar el repertori significatiu de la seua especialitat tractant de manera adequada els aspectes que l'identifiquen en la seua diversitat estilística (Prou).

CE2 Construir una idea interpretativa coherent i pròpia (Prou).

*CE4 Expressar-se musicalment amb el seu instrument/veu de manera fonamentada en el coneixement i domini en la tècnica instrumental i corporal, així com en les característiques acústiques, *organològiques i en les variants estilístiques (Molt).*

CE6 Argumentar i expressar verbalment els seus punts de vista sobre la interpretació, així com respondre al repte que suposa facilitar la comprensió de l'obra musical (Molt).

3 Resultats d'aprenentatge <i>Resultados de aprendizaje</i>	
RESULTATS D'APRENENTATGE <i>RESULTADOS DE APRENDIZAJE</i>	COMPETÈNCIES RELACIONADES <i>COMPETENCIAS RELACIONADAS</i>
1. Aplicar a la praxis interpretativa los conocimientos adquiridos sobre el estudio específico de las obras para piano que integran el repertorio actual	CT6 CT16 CT17 CG11 CG24 CE1 CE2 CE4
2. Reconocer las características acústicas del piano y sus variaciones históricas en el contexto de las obras que interpreten.	CT2 CT4 CT8 CT13 CG10 CG12 CG14 CG16
3. Encuadrar de forma racional los autores y las obras en las diferentes épocas y estilos.	CT2 CT4 CT8 CT13 CG10 CG12 CG14 CG16
4. Adquirir criterios estéticos, históricos e interpretativos generales para llevar a cabo una coherente interpretación práctica de obras determinadas.	CT2 CT4 CT8 CT13 CG10 CG12 CG14 CG16
5. Usar el análisis técnico como herramienta básica para la comprensión de obras y su posterior interpretación	CT1 CT2 CT3 CT4 CT8 CT13 CT15 CG10 CG11 CG15 CG24 CE6
6. Adquirir de los rudimentos básicos de investigación que contribuyan a ampliar el repertorio pianístico habitual.	CT2 CT4 CT5 CT6 CT8 CT13 CG10 CG12 CG14 CG16
1. Aplicar a la praxi interpretativa els coneixements adquirits sobre l'estudi específic de les obres per a piano que integren el repertori actual	CT6 CT16 CT17 CG11 CG24 CE1 CE2 CE4
2. Reconéixer les característiques acústiques del piano i les seues variacions històriques en el context de les obres que interpreten.	CT2 CT4 CT8 CT13 CG10 CG12 CG14 CG16
3. Enquadrar de manera racional els autors i les obres en les diferents èpoques i estils.	CT2 CT4 CT8 CT13 CG10 CG12 CG14 CG16
4. Adquirir criteris estètics, històrics i interpretatius generals per a dur a terme una coherent interpretació pràctica d'obres determinades.	CT2 CT4 CT8 CT13 CG10 CG12 CG14 CG16
5. Usar l'anàlisi tècnica com a eina bàsica per a la comprensió d'obres i la seua posterior interpretació	CT1 CT2 CT3 CT4 CT8 CT13 CT15 CG10 CG11 CG15 CG24 CE6
6. Adquirir dels rudiments bàsics d'investigació que contribuïsquen a ampliar el repertori pianístic habitual.	CT2 CT4 CT5 CT6 CT8 CT13 CG10 CG12 CG14 CG16

Nota important: Les competències estan expressades en un sentit genèric pel que és necessari incloure en la guia docent els resultats d'aprenentatge. Aquests resultats constitueixen una concreció d'una o diverses competències, fent explícit el grau de domini o acompliment que ha d'adquirir l'alumnat i contenen en la seua formulació el criteri amb el

qual van a ser avaluades. Els resultats d'aprenentatge evidencien allò que l'alumnat serà capaç de demostrar en finalitzar l'assignatura o matèria i reflecteixen, així mateix, el grau d'adquisició de la competència o conjunt de competències.

Nota importante: Las competencias están expresadas en un sentido genérico por lo que es necesario incluir en la guía docente los resultados de aprendizaje. Estos resultados constituyen una concreción de una o varias competencias, haciendo explícito el grado de dominio o desempeño que debe adquirir el alumnado y contienen en su formulación el criterio con el que van a ser evaluadas. Los resultados de aprendizaje evidencian aquello que el alumnado será capaz de demostrar al finalizar la asignatura o materia y reflejan, asimismo, el grado de adquisición de la competencia o conjunto de competencias.

4 Continguts de l'assignatura i organització temporal de l'aprenentatge <i>Contenidos de la asignatura y organización temporal del aprendizaje</i>	
<i>Descripció per blocs de contingut, unitats didàctiques, temes,...</i> <i>Descripción por bloques de contenido, unidades didácticas, temas,...</i>	<i>Planificació temporal</i> <i>Planificación temporal</i>
1. Antecedentes: instrumentos, formas, aspectos sociales 2. Antecedentes tècnics: L. Couperin y CPE Bach 3. La invención del piano 4. Temperamentos 5. El encumbramiento del piano 6. Introducción al S.XIX 7. Tipos de piano en el S.XIX 8. Piano y aficionados en el S.XIX 9. Composición pianística y virtuosismo en el S.XIX 10.El piano en los SS.XX y XXI	1. 6 sesiones 2. 2 sesiones 3. 3 sesiones 4. 1 sesión 5. 4 sesiones 6. 1 sesión 7. 1 sesión 8. 1 sesión 9. 5 sesiones 10.1 sesión
1. Antecedents: instruments, formes, aspectes socials 2. Antecedents tècnics: L. Couperin i CPE Bach 3. La invenció del piano 4. Temperaments 5. L'encimbellament del piano 6. Introducció al S.XIX 7. Tipus de piano en el S.XIX 8. Piano i aficionats en el S.XIX 9. Composició pianística i virtuosisme en el S.XIX 10. El piano en els SS.XX i XXI	1. 6 sessions 2. 2 sessions 3. 3 sessions 4. 1 sessió 5. 4 sessions 6. 1 sessió 7. 1 sessió 8. 1 sessió 9. 5 sessions 10. 1 sessió

5 Activitats formatives <i>Actividades formativas</i>			
5.1 Activitats de treball presencials <i>Actividades de trabajo presenciales</i>			
ACTIVITATS ACTIVIDADES	Metodologia d'ensenyança-aprenentatge <i>Metodología de enseñanza-aprendizaje</i>	Relació amb els Resultats d'Aprenentatge <i>Relación con los Resultados de Aprendizaje</i>	Volum treball (en nº hores o ECTS) <i>Volumen trabajo (en nº horas o ECTS)</i>
Classe presencial <i>Clase presencial</i>	Exposició de continguts per part del professor o en seminaris, anàlisi de competències, explicació i demostració de capacitats, habilitats i coneixements en l'aula. <i>Exposición de contenidos por parte del profesor o en seminarios, análisis de competencias, explicación y demostración de capacidades, habilidades y conocimientos en el aula.</i>	1-6	35.25h
Classes pràctiques <i>Clases prácticas</i>	Sessions de treball en grup supervisades pel professor. Estudi de casos, projectes, tallers, problemes, estudi de camp, aula d'informàtica, laboratori, visites a exposicions/concerts/representacions/ audicions..., cerca de dades, biblioteques, en Internet, etc. Construcció significativa del coneixement a través de la interacció i activitat de l'alumne. <i>Sesiones de trabajo grupal en grupos supervisadas por el profesor. Estudio de casos, proyectos, talleres, problemas, estudio de campo, aula de informática, laboratorio, visitas a exposiciones/conciertos/ representaciones/audiciones..., búsqueda de datos, bibliotecas, en Internet, etc. Construcción significativa del conocimiento a través de la interacción y actividad del alumno.</i>	3-6	12h
Exposició treball en grup <i>Exposición trabajo en grupo</i>	Aplicació de coneixements interdisciplinaris. <i>Aplicación de conocimientos interdisciplinarios.</i>		
Tutoria <i>Tutoría</i>	Atenció personalitzada i en grup reduït. Període d'instrucció i/o orientació realitzat per un tutor/a amb l'objectiu de revisar i discutir els materials i temes presentats en les classes, seminaris, talleres, lectures, realització de treballs, projectes, etc. <i>Atención personalizada y en pequeño grupo. Periodo de instrucción y/o orientación realizado por un tutor/a con el objetivo de revisar y discutir los materiales y temas presentados en las clases, seminarios, talleres, lecturas, realización de trabajos, proyectos, etc.</i>		
Avaluació <i>Evaluación</i>	Conjunt de proves (audicions, orals i/o escrites) empleades en l'avaluació inicial, formativa o additiva de l'alumne. <i>Conjunto de pruebas (audiciones, orales y/o escritas) empleadas en la evaluación inicial, formativa o aditiva del alumno.</i>	Exposiciones Audiciones Examen	9h
SUBTOTAL			56.25
5.2 Activitats de treball autònom <i>Actividades de trabajo autónomo</i>			
ACTIVITATS ACTIVIDADES	Metodologia d'ensenyança-aprenentatge <i>Metodología de enseñanza-aprendizaje</i>	Relació amb els Resultats d'Aprenentatge <i>Relación con los Resultados de Aprendizaje</i>	Volum treball (en nº hores o ECTS) <i>Volumen trabajo (en nº horas o ECTS)</i>
Treball autònom <i>Trabajo autónomo</i>	Estudi de l'alumne/a: preparació i pràctica individual de lectures, textos, interpretacions, assajos, resolució de problemes, projectes, seminaris, tallers, treballs, memòries,... per a exposar, interpretar o entregar durant les classes teòriques, classes pràctiques i/o tutories de grup reduït. <i>Estudio del alumno/a: preparación y práctica individual de lecturas, textos, interpretaciones, ensayos, resolución de problemas, proyectos, seminarios, talleres, trabajos, memorias,... para exponer, interpretar o entregar durante las clases teóricas, clases prácticas y/o tutorías de pequeño grupo.</i>	1,3-6	43.75
Estudi pràctic <i>Estudio práctico</i>	Preparació en grup de lectures, textos, interpretacions, assajos, resolució de problemes, projectes, seminaris, tallers, treballs, memòries,... per a exposar, interpretar o entregar durant les classes teòriques, classes pràctiques i/o tutories de grup reduït. <i>Preparación en grupo de lecturas, textos, interpretaciones, ensayos, resolución de problemas, proyectos, seminarios, talleres, trabajos, memorias,... para exponer, interpretar o entregar durante las clases teóricas, clases prácticas y/o tutorías de pequeño grupo.</i>		
Activitats complementàries <i>Actividades complementarias</i>	Preparació i assistència a activitats complementàries com tallers, exposicions, concerts, representacions, congressos, conferències,... <i>Preparación y asistencia a actividades complementarias como talleres, exposiciones, conciertos, representaciones, congresos, conferencias,...</i>		
SUBTOTAL			43.75
TOTAL			100

6 Sistema d'avaluació i qualificació

Sistema de evaluación y calificación

6.1 Instruments d'avaluació

Instrumentos de evaluación

Proves escrites (proves objectives, de desenvolupament, mapes conceptuals,...), exposició oral, treballs dirigits, projectes, tallers, estudis de cas, quaderns d'observació, portafolio,...

Pruebas escritas (pruebas objetivas, de desarrollo, mapas conceptuales,...), exposición oral, trabajos dirigidos, proyectos, talleres, estudios de caso, cuadernos de observación, portafolio,...

INSTRUMENT D'AVALUACIÓ INSTRUMENTO DE EVALUACIÓN	Resultats d'Aprenentatge avaluats Resultados de Aprendizaje evaluados	Percentatge atorgat (%) Porcentaje otorgado (%)
<i>Exàmenes cuatrimestrales</i>	1-6	75
<i>Ejercicios diversos</i>	1-6	15
<i>Interpretación de obras relacionadas con el temario</i>	1-6	10
<i>Exàmens quadrimestrales</i>	1-6	75
<i>Ejercicios diversos</i>	1-6	15
<i>Interpretació d'obres relacionades amb el temari</i>	1-6	10

6.2 Criteris d'avaluació i dates d'entrega

Criterios de evaluación y fechas de entrega

Copiar en cualquiera de las actividades o exámenes se calificará con un cero.

El NO PRESENTADO corre convocatoria. Si el alumno aporta documentación que justifique el abandono de la asignatura (por ejemplo, una enfermedad grave), el centro puede evitar que corra convocatoria. Este trámite no depende en absoluto del profesor, sino que se realiza en Secretaría.

Las faltas de asistencia a un examen o cualquier otra actividad de evaluación sólo se considerarán justificadas por causas de fuerza mayor, que deberán ser acreditadas mediante un documento oficial.

Se realizará un examen parcial en cada cuatrimestre. El 75% de la nota final corresponderá a la media de los exámenes. La nota mínima para que un parcial haga media es 4. El 15 % de la nota corresponderá a ejercicios que se irán realizando durante el curso, preferentemente en el aula. El 10% de la nota corresponderá a la interpretación de algunas piezas sencillas (a solo o en grupo) relacionadas con el temario.

Copiar en qualsevol de les activitats o exàmens es qualificarà amb un zero.

El NO PRESENTAT corre convocatòria. Si l'alumne aporta documentació que justifique l'abandonament de l'assignatura (per exemple, una malaltia greu), el centre pot evitar que còrriga convocatòria. Aquest tràmit no depèn en absolut del professor, sinó que es realitza en Secretaria.

Les faltes d'assistència a un examen o qualsevol altra activitat d'avaluació només es consideraran justificades per causes de força major, que hauran de ser acreditades mitjançant un document oficial.

Es realitzarà un examen parcial en cada quadrimestre. El 75% de la nota final correspondrà a la mitjana dels exàmens. La nota mínima perquè un parcial faça mitjana és 4. El 15% de la nota correspondrà a exercicis que s'aniran realitzant durant el curs, preferentment a l'aula. El 10% de la nota correspondrà a la interpretació d'algunes peces senzilles (a solo o en grup) relacionades amb el temari.

6.3 **Sistemas de recuperació** *Sistemas de recuperación*

Per a l'alumnat que ha suspès o no ha seguit el desenvolupament normal de les classes – criteris i dates d'entrega)
Para el alumnado que ha suspendido o no ha seguido el desarrollo normal de las clases – criterios y fechas de entrega)

En todas las convocatorias se seguirán los mismos criterios.
En totes les convocatòries se seguiran els mateixos criteris.

7 **Bibliografía** *Bibliografía*

Bibliografía básica/Bibliografía bàsica

Bukofzer, Manfred F., *Music in the Barroc Era*

Downs, Philip G., *La música clásica. La era de Haydn, Mozart y Beethoven*, Madrid, Akal, 1998

Einstein, A.: *La Música en la época romántica*, Madrid, Alianza, 1986.

Bibliografía por temas: consultar a la profesora / Bibliografía per temes: consultar a la professora

Bibliografía adicional/ Bibliografía adicional

Gellrich, Martin; Parncutt, Richard. Piano technique and fingering in the eighteenth and nineteenth centuries: Bringing a forgotten method back to life. *British Journal of Music Education*, 1998, vol. 15, no 1, p. 5-23.

Loesser, Arthur. *Men, women, and pianos: A social history*. Courier Corporation, 1990.

Loveland, Alicia. The Spectacle of Nineteenth-Century Virtuosity. *Nota Bene: Canadian Undergraduate Journal of Musicology*, 2010, vol. 3, no 1, p. 64.

Meyer, Leonard B. *El estilo en la música: Teoría musical, historia e ideología*. Pirámide, 2000.